

Šiame numeryje:

Lenkų filmų festivalis Gdanske.
Dievo įsikūnijimas žmoguje ir gnostišką krikščionybę.
Juozo Toliušio novelė „Kalėdinis atgimimas“.
Chicagos teatruose.
Tuzinas (daugiau ar mažiau) šių metų gerųjų.
António Gedeão „Kalėdų diena“.
Dainos sparnais, emocijų stygomis.

Kertinė Parasė

Lenkų filmų festivalis Gdanske

Rugsėjo mėnesį Gdanske mieste įvykęs lenkų filmų festivalis buvo ne tik kultūrinis, bet ir politinis įvykis. Po visa šypsenų, pobūvių ir spaudos konferencijų butaforija, festivalyje vyko atkakli kova tarp Jaruzelskio valdžios ir lenkų filmo kūrėjų – tarp filmo meną kontroliuoti norinčių aparatai ir jo nepriklausomybę išsaugoti besistengiančių menininkų. Lenkų kultūros prižiūrėtojai nepamiršo, kad visi svarbieji lenkų filmo kūrėjai rėmė ir teberemia „Solidarumo“ sąjūdį. Išsamus festivalio aprašymas išspausdintas savaitraštyje *Variety* (1985.X.2) Užsienio stebėtojų nuomone, festivalis baigėsi kompromisu. Pasigesta žymiausių lenkų filmo menininkų, Andrzej Wajdos ir Krzysztofo Zanusio, bet susilaukta kelių gabių, kylančių režisierių – Kieslowskio, Majewskio, Baranskio ir kitų. Kompromisas atsispindėjo ir filmų atrankoje – šalia rimtų meninių filmų šlitišnieji primityvūs propagandiniai gaminiai.

Pasak užsienio kritikų, primityviausio festivalio filmo laurai atiteko „Orumui“, Romano Wioncko režisuotam filmui, puolančiam „Solidarumo“ sąjūdį. Filmo herojus yra doras darbininkas, kurį jo bendradarbiai išrenka profsąjungos vadovu. Prieš pat Jaruzelskio perversmą jis atsako streikuoti ir už tai nukentė nuo chuliganiško „Solidarumo“ pasekėjų. Šis filmas, varšuvinės chuntos atkirtis Andrzej Wajdos „Marmuriniai“ ir „Geležiniai žmogiai“, dabar rodomas Lenkijoje tuščiose salėse. Kadangi jis visai sutampa su maskvine mitologija apie „Solidarumą“, juo greičiausiai pasipuoš ir Lietuvos ekranai.

Gdanske festivalyje buvo ypač gausiai atstovaujama žanras, kuriam užsienio korespondentai suteikė „Laukinių rytų“ vardą, palyginamą jį su „kaubojų“, ar „laukinių Vakarų“ filmais. Tai pagal partinius šablonus sukurti filmai, kuriuose narsūs lenkų milicininkai ir kareiviai kovoja su klastingais ir negražiais „buržuazinio“ pogrindžio „banditais“ ir „teroristais“. Jų meninė vertė minimali ir jie nepatenka į Vakarus, ar į

kitus tarptautinius festivalius, bet kartais atklysta į Sąjungą, kur jų politinis „prinčipingumas“ giliai vertinamas. Tokie filmai labai priimana panašius Lietuvos kino studijos gaminius. Pagrindinis festivalio prizas teko Stanislawo Rozevičiaus meniniam filmui „Moteris su skrybėlaitė“, apie kurį nemažai rašyta ir Lietuvos spaudoje. Nemažiau dėmesio sukėlė ir ypatingu jūry komisijos žymeniu apdovanotas filmas „Moteris iš provincijos“, kurio režisierius Andrzej Baranskis atranda daug poezijos žymeniu apdovanotas filmas „Moteris iš provincijos“, kurio režisierius Andrzej Baranskis atranda daug poezijos pilkoje kasdienybėje. Filmo herojė, 60-metė Andzia, prisimena savo vargingą, paprastą, bet garbingą gyvenimą. Ypač įdomi viena scena, kurios cenzoriai neišleisliu į lietuvišką filmą: Andzios sūnus paimamas į kariuomenę ir nebežino ar jam tebeti į bažnyčią. Motina jį įtikina ir toliau lankyti bažnyčią, sakydama: „I ką nors reikia tikėti“.

Už Varšuvos festivalio uždaryti atvykęs kultūros ministras Kazimieras Žigulis paskelbė, kad valdžia leisianti rodyti kelis ankščiau uždraustus filmus. Vienas jų, „Už kalėjimo sienų“, buvo demonstruojamas festivalyje ir gavo „debiutuojančio režisieriaus“ prizą. Jo kūrėjas Wieslawas Sanieskis filmą buvo užbaigęs dar prieš Jaruzelskio diktatūrą, bet turėjo laukti ketverius metus, kol jis pasiekė ekraną Gdanske festivalyje. Filmas taip tikroviškai vaizduoja lenkų kalėjimus, kad cenzoriai jį sutrumpino 40-čia minučių.

Nepaisant kultūros ministro pažadų, dar neleidžiama rodyti kelių jau 1982-ais metais pagamintų filmų, kurių tarpe yra Tadeuszo Chmielewskio istorinė juosta „Ištikimoji upė“ ir Januszo Zaworskio „Karalių motina“, pagal valdžios šandien labai nemėgiamo rašytojo Kazimiero Brandys romano. Ypač laukiama naujausio Wajdos filmo, pavadinto „Meilės kronika“. Ir jam scenarijų parašė dabar savilaidoje savo kūrinis spausdinantis vienišas rašytojas Tadeusz Konwickis. Jaruzelskio pareigūnams dar toli gražu nepavyko sutramdyti nepriklausomų Lenkijos filmo kūrėjų.

Dievo įsikūnijimas žmoguje ir gnostišką krikščionybę

VYTAUTAS BAGDANAVIČIUS, MIC

Didysis žmonijos paradoksas

Besiartinant Kalėdų šventėms, vėl yra proga grįžti prie Kristaus gimimo paslapties, o tuo pačiu ir prie krikščionybės paslapties. Į krikščionybę, o ypač į katalikybę, mes esame linkę žiūrėti kaip į sistemą, kaip į tvarką, kurioje viskas yra suprantama ir paprasta. Tiesa, kad katalikybė turi palinkimą prisiderinti prie žmogaus prigimties, tačiau būtų nepilnas jos supratimas, jei mes praleistume iš akių tai, kad tiek krikščionybė, tiek pats Kristus gimimas yra ir nuostaba. Ir tai pati aukštoji ir gilioji nuostaba, kurią žmonijai yra tekę išgyventi.

Galbūt nedaug perdeda viena protestantė rašytoja, krikščionybę apibūdindama kaip paradoksą. Ji rašo: „Mes gerai žinome, kad krikščionybė yra pilna paradoksų, ir iš tikrųjų ji yra pagrįsta pačiu didžiausiu paradoksu, transcendentinio Dievo įsikūnijimu. Šie dalykai (t.y. Dievo ir žmogaus vienybė) gali būti suderinami ne paviršiuje, bet gilumoje...“ (Magdalen Coffin, *The Future of Catholic Christianity*, 1966, p. 95).

Iš tikrųjų sujungimas vienoje būtybėje teisingai suprasdo Dievo ir teisingai suprasto žmogaus pats savaime kuria tokį akibrokštą, kurį sunku išgyventi. Kaip visagalis Dievas gali tapti kūdikiu, gemančiu iš moters? Ir kaip žmogus, gimęs iš moters, gali apie save sakyti, jog jis yra vienos prigimties su Tėvu ir kad tas, kas jį mato, mato ir Tėvą?

Viena iš Kalėdų švenčių prasmų galėtų būti, kad mes šį krikščionybės paradoksą labiau išgyventume ir nesijaustume per daug apsipratę su šia, dangų ir žemę perskrodžiančia, tiesa.

Du kliviniai pažinti Kristų

Pirminės krikščionijos istorijos studijos atidengia prieš mūsų akis du didelius klivinius priimti Kristaus asmenį ir jo mokslą. Pirmojo klivinio atstovas yra Žydų tauta. Ji savo tūkstantmetėje kultūros istorijoje turėjo gerai sudarytą visagalio, pasauli kurančio Dievo sampratą ir kietai priešinosi bet kurio žemiško dalyko sudievinimui. Tuo remdamiesi daugelis žydų negalėjo priimti Jėzaus žodžių apie save, kad jis ir Dievas yra viena.

Kitą klivinį, ir visai priešingą pobūdžio, išgyveno nežydų tautos bei kultūros, susitikdamos su Jėzaus faktu. Jiems palyginti nebuvo labai sunku priimti Dievo apsiėškimą žmonių tarpe ir net Jo sūnaus gimimą. Jie savo religijose yra turėję įvairių tradicijų arba padavimų apie dievus, atsilankančius žmonių tarpe, net apie gemančius dievų sūnus ir panašius įvaizdžius. Del to Kristaus savinimasis Dievo titulu jiems buvo palyginti ne taip sunkiai priimtinas. Bet kadangi jiems trūko teisingos, pilnaprasmės visagalio Dievo sampratos, jie į Kristaus istoriją pažūrėjo daugiau ar mažiau kaip į jvy-

kį, tinkantį jų religinei struktūrai. Dievo visagalybės samonė įvairiose religijose jau nuo seno buvo aptemusi ar pažeista. Ant šito pagrindo, būtent nusikreipimo nuo Dievo visagalybės, kūrėsi ir savotiška krikščionybė, kuri istorijoje yra žinoma gnosticizmo vardu.

Gnosticizmas

Kas yra gnosticizmas? Apie jį mes labai daug girdime iš antrojo ir trečiojo šimtmečio krikščionių rašytojų, kaip šv. Irenėjaus ir šv. Ignaco Kankinio. Tačiau kadangi pačių gnostikų raštų nedaug buvo išlikę, tai mes, kurie esame studijavę teologiją, apie gnosticizmą žinome tik iš netiesioginio jo nušvietimo, būtent iš jo kritikų raštų.

Tačiau mūsų laikais padėtis gerokai pasikeitė, kai Egipte buvo atrastas visas pluoštas gnostikų raštų. Iš jų mums aiškėja, su koku dideliu pavojumi turėjo susitikti vos gemanti krikščionybė. Iš jų mums naujoje šviesoje pasirodo kai kurie apaštalu pasisakymai, kuriuos mes žinome, bet kurių tikroji priežastis mums nebuvo žinoma. Mums taip pat iš šių atradimų labiau paaiškėja kai kurie dogminiai Bažnyčios formulavimai, kuriuos mes mokame atmintinai, bet jų gyvo aktualumo neįjausime.

Norėdami visa tai geriau suprasti, susipažinkime visų pirma su šio atradimo istorija, o po to ir su tų radinių turiniu.

Nauji gnostikų raštų atradimai

1945 m. gruodžio mėnesį vienas arabas aukštajame Egipte, netoli Nag Hammadi miestelio, atrado urną su gnostikų raštais. Urna buvo padėta vienoje kalno oloje, kur penktajame šimtelyje prieš Kristų buvo laidojami žmonės. Radęs švoti, arabas tikėjosi radęs aukso. Bet, kai vietoj aukso rado senus rankraščius, apsiuylęs juos išmetė laukan. Tik jo motina kai kuriuos rankraščių pasilikė. Turėdamas išsikelti kitur, Muhamed Ali al Samman (toks yra atradėjo vardas) likusius rankraščius atidavė kunigui, kuris pasiuntė juos į Kairą iširti jų vertę. Kai paaiškėjo, kad čia yra gnostikų raštai, buvo stengtasi surinkti ir išmestus rankraščius. Iš viso atsirado 52 raštai ar jų dalys.

Taip rankraščiai pateko viešumon – dalis į Koptų muziejų Kaire, kiti į Ameriką. Tokiu būdu buvo atrasta dalis šių gnostikų raštų: vad. „Tomo evangelija“, vad. „Pilypo evangelija“, vad. „Jono apreiškimai“, „Tiesos evangelija“, „Slaptingoji Jokūbo knyga“, „Povilo apreiškimai“, „Petro laiškas Pilypui“, „Petro apreiškimas“ ir kiti. Jie yra parašyti koptų kalba.

Apie šių raštų buvimą buvo žinoma ir ankščiau. Kai kurios jų dalys buvo žinomos iš atskirų nuotrų, iš kitų autorių citatų ar iš jų paminėtų vardų. Nustatyta, kad rasti rankraščiai buvo paslėpti apie 350-400

Albrecht Duerer (1471-1528)

Sventoji seima su žiogu

metų po Kristaus. Pačių raštų amžius siekia net iki 120-150 metų po Kristaus.

Ko nors iš esmės naujo apie Jėzaus asmenį šiuose raštuose, atrodo, nėra, tačiau naujas ir apaštalinei krikščionybei priešingas yra krikščioniškų faktų aiškinimas. Šis aiškinimas remiasi nemažai graikiškąja filosofija. Taip apie gnosticizmą yra pasakęs žymus protestantų teologas Adolf von Harnack dar prieš šiu raštų atradimą. Šalia to gnosticizme yra ir budizmo bei persų religijos Zaratustros pėdsakų. (Atradimo istorija ir radinių turinys čia yra atpasakota, sekant knyga *The Gnostic Gospels*, parašyta Elaine Pagels, išleista Random House New Yorke 1979 metais.)

Perdėtas dvasingumas

Gnostikų sąjūdžiui būdingas dalykas yra perdėtas dvasingumas. Jiems Jėzus nebuvo kūno žmogus. Tai buvo greičiau dvasinė apraška. Gnostikų raštai juokiasi iš to, kad Jėzus kentėjęs ant kryžiaus. Iš viso žmogaus sampratoje gnostikai kūniui neskyrė didelės reikšmės. Del to kai kas į gnosticizmą žiūri kaip į „iš proto išėjusį“ platonizmą.

Neskaicius šių raštų sunku būtų pilniau atpasakoti jų turinį. Tačiau iš kitų atpasakojimų aiškėja, kad čia yra labai didelis idėjų mišinys, pridėtas krikščioniškajam apreiškimui. Šie raštai tačiau yra naudingi mums tuo, kad jie liudija, jog Jėzaus įvykis išėjo

toli anapus žydiškos visuomenės bei jos kultūros ribų ir kad įvairių kultūrų žmonės bandė savaip jį aiškintis, sukurdamai tuo būdu savitą teologiją.

Vienas iš šios krikščionybės bruožų ir kartu jos trūkumų yra gnostikų neįstengimas Kristų suvokti kaip tikrą kūno žmogų. Jėzus, vaikščioldamas žeme, pasak juos, savo kojomis neįspaudė pėdsakų. Jis taip pat nemirkčiojo (Pagels, p. 73). Kristus negalėjo ir kentėti. Reikia tik juoktis iš Kristaus kryžiaus. Nebūdamas kūniška apraška, jis kentėti negalėjo. Galime prisiminti, kad panaši pažiūra į Kristaus kentėjimą yra išlikusi iki šių dienų Islame. Kadangi Kristus negalėjo mirti, tai negalėjo nei prisikelti.

Gnostikai bandė sukurti labiau dvasinę krikščionybės sampratą, kuri, pasak juos, gali būti ir prieinama tik labiau dvasingam žmogui.

Kristus – Dievo oponentas

Kita gnostikams būdinga pažiūra buvo, kad jie į Kristų žiūrėjo kaip į sukilimą prieš senąjį Dievą. Iš popiežiaus Klemenso laiško korintiečiams žinome, kad šioje krikščionių bendruomenėje buvo atsiradę žmonių, kurie ėjo už „naują Dievą“ prieš „seną“. Gnosticizmas kaltino krikščionis, kad jie „naiviai garbina Dievą, kaip pasaulio kūrėją“ (Pagels, p. 37 ir 116). Gnostikai tvirtos Dievo sąvokos neturėjo. Be to, jiems buvo

svetima Dievo Tėvo sąvoka. Jie buvo linkę Dievą suvokti kaip moterį (p. 54). Šv. Irenėjaus ginčas su gnostikais vyko ne tiek dėl Kristaus sampratos, kiek dėl Dievo sampratos. Jam rūpėjo krikščionijoje išlaikyti sąvoką, kad Dievas yra vienas, pasaulio kūrėjas, Tėvas ir Viešpats (p. 44). Šv. Irenėjus sutiko, kad gnostikai stengėsi pasiekti aukštesnio teologinio pažinimo (p. 97), tačiau jis negalėjo su jais sutikti, kad jie nepažino Jėzaus kaip realaus žmogaus (p. 98).

Kodėl mums studijuoti šiuos atradimus, apie kuriuos kai kas sako, kad jie suduos smūgį katalikiškai tikėjimo sampratai. Mes juos studijuojame dėl to, kad geriau suprastume tai, ką rašo savo raštuose apaštalai: Paulius ir Jonas, ir kad gyvesni mums pasirodytų tie žodžiai, kuriuos kalbame tikėjimo išpažinime ir apie kuriuos kai kas sako, kad čia yra sausas dogmatizmas.

Apaštalo Pauliaus problema

Šie atradimai mums gyvai parodo, su kokia komplikuota problema susitiko apaštalas Paulius, apsisprendamas išpažinti Kristų. Jis suprato, kad Kristus įveda naują sąrangą žmonijos istorijon, ką išpažino ir gnostikai, bet jis negalėjo išpažinti Kristų kaip absoliutines Dievo sampratos griovėją. Senojo Testamento Dievą, kaip meilę, jis rado išreikštą Kristaus žodžiuose,

(Nukelta į 2 psl.)

Dievo įsikūnijimas žmoguje

(Atkelta iš 1 psl.)

kad Dievas yra jo Tėvas. Del to krikščionis, kilusius iš pagonių, jis sveikina kartu ir Dievo, ir Kristaus vardu. „Tebūnie jums malonė bei ramybė nuo mūsų Tėvo Dievo ir Viešpaties Jėzaus Kristaus“ (Rom. 1, 7). Apaštalas Paulius ir kiti apaštalai mokėjo suderinti Kristaus dievybę su egzistencialiu tos dievybės apsišaukimu Jėzūje Kristuje.

Apaštalas Paulius, įtikėjęs į Kristų ir išeidamas jo skelbti visoms tautoms, nepasilikio žydiškame tikėjime. Jis išėjo „visa atnaujinti Kristuje, ir tai kas yra danguje, ir kas žemėje“ (Pil. 1,10). Jis Kristų suprato ne tik kūniškai, bet ypač dvasiškai, ką jis yra ne kartą savo laiškuose išreišęs. Kristus tikėtojuose ir jį reikiąsi didele jėga (Pil. 1, 19). Taigi yra tam tikro panašumo tarp apaštalo Povilo Kristaus supratimo ir gnostikų, tačiau Paulius mokėjo Kristuje matyti ne tik galingą Dievo dvasią, bet ir konkretų žmogų. Jis taip pat mokėjo Kristuje matyti Dievo Sūnų, o ne dieviškos sampratos griovėją.

Chicago universiteto teologijos mokykla, Joseph Bond koplyčia.

Kristaus žmogiskumo reikšmė

Savaip, bet taip pat ryšium su tomis problemomis, kurios yra išlikusios gnostikų raštuose, Kristaus problema sprendė apaštalas Jonas. Jam ne tiek rūpėjo Kristaus dievybė suderinti su jo žmogyste. Ši tiesa jam buvo per daug aiški, kad sukeltų kokio rūpesčio. Bet jam rūpėjo apginti Kristaus žmogystę. Ar Kristus tikrai yra žmogus? Kaip matome iš gnostikų raštų, Kristus jiems yra greičiau dvasia, kuriai nereikia nei mirti, nei prisikelti. Del to apaštalas Jonas smulkmeniškai ir realistiškai savo evangelijoje aprašo Kristaus mirtį ant kryžiaus. O savo laiškuose jis įsakmiai perspėja, kad Kristus nebūtų perskirtas, kad nebūtų paneigta jo žmogystė. Jis rašo: „Iš to pažinsite Dievo dvasią: kiekviena dvasia, kuri išpažįsta Jėzų Kristų kūne atėjus, yra iš

Dievo, ir kiekviena dvasia, kuri Jėzaus (taip) neišpažįsta, nėra iš Dievo“ (1 Jon. 4, 2-3). Šios problemos, būtent: kaip Kristų suderinti su visagaliu Dievu ir kaip jį suderinti su žmogiška prigimtimi, buvo pagrindinis krikščionijos rūpestis pirmais šešiais krikščionijos šimtmečiais. Tai buvo be galo didelė problema. Tai buvo toks iššaukimas žmogaus protui, kurio žmonija savo istorijoje nebuvo turėjusi. Krikščionija šios problemos sprendimą yra radusi ir išreiškusi mūsų dažnai kartojamame tikėjimo išpažinime. Kai šis išpažinimas yra dažnai kartojamas, jis pasidaro kasdienybe ir nustoja savo reljefo. Bet iš tikro šie žodžiai yra pats didysis krikščioniško genijaus pasireiškimas. „Tikiu į Dievą Tėvą, visagalį, dangaus ir žemės sukūrėją, ir į Jėzų Kristų vien-

tinį jo sūnų, gimusį ir kentėjusį“. Šie žodžiai yra sprogdinančių jėgų suderinimas. Šiuose žodžiuose, jei būtų prarastas jų suderinimas, reikštųsi didesnės sprogtamos jėgos, negu vandenilio atome. Iš tikrųjų krikščionijos istorijoje tos sprogtamos jėgos vis daugiau ar mažiau buvo juntamos. Taip, gnostizmas nušėčiavo, išliko galingas manicheizmo sąjūdis, kuris net iki 7-to šimtmečio buvo toks įtakingas pietinėje Europoje, kad daug kas nebuvo tikras, kuri krikščionybės forma išliks. Manicheizmas sekė gnostizmo keliu ta prasme, kad Kristų nelaike realiu žmogumi ir skelbė panieką žmogaus prigimčiai. Naujai tas sąjūdis išliko valdenu ir katarų sąjūdyje vienuoliktame šimtmetyje ir su beveik klaidiu nusikreipimu prieš žmogaus

prigimtį ir sudvasintu Kristumi sudarė naują pavojų krikščioniškai harmonijai. Prieš šį sąjūdį išėjo kovon šv. Pranciškus Italijoje.

Bogomilų sąjūdis Rytuose ir albigensų Vakaruose

Suskilusio Kristaus arba per daug dvasiškai suprastos krikščionybės pavojus ilgiau lydėjo krikščionybę ne tik Vakaruose, bet ir Rytuose. Tarpe Rytų sąjūdžių yra pažymėtinas bogomilų sąjūdis. Jį sukėlė vienas kunigas — Bogomilas Bulgarijoje dešimto šimtmečio viduryje. Jis įstengė sukurti plačią dualistinę sektą Rytų Europoje. Šis sąjūdis atmetė Senąjį Testamentą. Pasaulio sukūrimą jis priskyre velniui. Jis atmetė sakramentus. Kryžių jis atmetė dėl to, kad tai yra medžiaginio dalyko garbinimas. Sąjūdžio dalyviai turėjo susilaikyti nuo mėsos ir nuo vyno. Sąjūdis buvo nusistatęs prieš valstybinę valdžią, niekino senuosius ir kilminuosius. Carą laikė pasmerktu į pragarą. Skatino tarnus neklausyti šeiminkų.

Šio sąjūdžio mintys yra labai panašios į valdensų religio ir politinio sąjūdžio pažiūras pietinėje Prancūzijoje viduramžyje, prieš kurias kovojo šv. Bernardas. Kokiu būdu šios pažiūros pateko pietinė Prancūzijoje, nėra aišku. Galbūt ryšiniškai galėjo būti kryžiuočiai, kurie su šiomis pažiūromis susitiko Balkanuose ir Mažojoje Azijoje. Panašių pažiūrų buvo atsiradę ir Olandijoje. Į slavų tautas Bogomilo idėjos atėjo per Trakiją. (Pgl. Jonathan Sumption, *The Albigensian Crusade*, London: Farber and Farber, 1978, p. 35-39.)

Susipažinimas su tais sąjūdziais, kurie neįstengė rasti pilnesnio įsikūnijimo Dievo suderinimo su žmogiška prigimtimi, skatina mus su gilesniu atsakomybės supratimu eiti į šią problemą.

Teisingai sako Elaine Pagels, naujai atrastų gnostikų raštų tyrinėtoja, kad „tradicinė krikščionybė labiau negu gnostikai buvo susirūpinusi rasti santykį su kitomis

Chicagos teatruose Šekspyro „Richardas III“

Chicagoje nuo 1981 m. veikia dramų grupė, dabar pasivadavusi Chicago Shakespeare Company. Tame dramų ansamblyje yra 17 narių ir jie savo pastatymams pasirenka Šekspyro arba kitus klasikinius dramų kūrinius. Iš viso jau yra pastatę 16 Šekspyro veikalų. Nuo 1984 m. jie pradėjo vaidinti ir miesto parkuose, be to, jie lanko pradžios ir aukštesnes mokyklas visoj Ilinois valstybėje, vaidindami ir moksleivius lavindami pastatymuose. Jau jie taip pasitaravo daugiau kaip 45,000 moksleivių ir studentų. Jie susiranda talkininkų ir iš šalies; jau jiems yra padėję net apie 400 žmonių: aktorių, scenos ir kostiumų planuotojų, režisierių ir kitokių savanorių talkininkų.

Dabar iki gruodžio 29 d. jie stato Šekspyro dramą „Richardas III“. Tai kruvina istorija Richardo III iškilimo į Anglijos karalius. Dramoje daug tragiškumo: apgaulės, išdavimas, žudymas, bet drauge ir sunkios šeimos narių kancios, kai jų giminių bloškia tragiški smūgiai. Pagaliau ir pats Richardas III žūsta nuo sukilusių pavaldinių, būdamas paskutiniu Plantagenetų dinastijos karaliumi. Vaidinimai vyksta jų teatro patalpose, 1608 N. Wells, Chicago šiaurėje.

Sutelktas pajėgus aktorių kolektyvas: Tom Blanton baiges Northwestern universitetą, Lise Bulthuis — Lawrence, Vincent Dupulos — Ohio, Myron Freedman — Nevados, Becky Kessel — Columbia kolegija, Jane Lynch — Illinois universitetą, Steve Pickering — Tennessee, Daniel Robbins — su magistrato laipsniu iš Ohio universiteto, Marybeth Russo — baigusi Webster vaidybos mokyklą St. Louis, James Schneider studijavo Karališkoje dramų mokykloje Londone. Grupės vadovė Alyse Stanko su diplomu iš Northwestern, režisieriaus pavaduotojas Gary Glasgow su bakalauratu iš St. Louis scenos menų konservatorijos.

J. Pr.

tautomis. Jeigu gnostikai labiau gilinosi į pagrindinę žmonijos blogumo patirtį, tai tradicinė krikščionybė tam nepritarė... ji aiškino, kad natūrali tvarka iš esmės yra „gera“ (p. 146).

Mergytė, besiveržianti į vedybas

Didieji Chicagos dienraščiai penktadieniais ir sekmadieniais skelbia sąrašus spektaklių, kurie, kritikų nuomone, yra geriausi ir rekomenduotini pamatyti. Tarp jų Stage Left teatre, 3244 N. Clark, iki gruodžio 21 d. ejo drama „The Member of the Wedding“. Vaidinamas gyvenimas JAV pietinės valstybės šeimoje 1945 metais, kur 12 metų mergytė, išvaikystės amžiaus bręstanti ir ankstyvą jaunystę, pergyvena ieškojimą ir ilgesį. Kai jos brolis grįžta į namus vedyboms, mergytė, kurios vardas Frankie, ne tik užvaldo vedybų idėjas, bet tiesiog ji nori būti dalimi brolio vedybų ir su jo naujai sukuriama šeima keliauti į povestuvinę kelionę.

Frankie vaidmenį — labai tinkanti, mažo ūgio Shimer kolegijos studentė, nuostabiai įsilygavusi į savo vaidmenį. Aktoriai daugiausia patyrę. Tai baltų ir juodų jungtinė grupė, bet gerai susigyvenusi. Atkreipia dėmesį labai šmaikstus berni-

kas, tik 10 m. amžiaus Johnny Galecki, jau dalyvavęs filmuose ir komerciniuose TV pastatymuose. Julie Rowena Hays baigusi Northwestern universitetą. Barbara Johnson teatro studijas išėjusi Illinois South universitete, Richard Ladd atkviestas iš New Yorko, Melissa Lindberg, režisieriaus pavaduotoja, baigusi Dartmouth kolegiją, Kevin McCoy — iš Illinois valstybinio universiteto, Claire Partin neseniai baigusi Northwestern universitetą, Debra Rodkin su bakalauratu iš Goodman dramų mokyklos, Paulette Williams studijas išėjusi Barat kolegijoje ir Goodman dramų mokykloje.

Dramos autorė — Carson McCullers. Jai reikia dėkoti, kad veikalą sukūrė švarų. Pastatymas surežisuotas patyrusios teatralės Ann Fournier.

J. Pr.

Šv. Raštas tai srovė, kur gali ir dramblys plaukyti, ir avinėlis braidyti.

Grigalius Didysis

Joseph Bond koplyčios detalė, Chicagos universitetas.

Juozas Toliušis

Kalėdinis atgimimas

Aloyzo Barono vardo novelės konkurso 1985 m. premiją gavusi novelė

Kai mūsų tolimieji protėviai tebegyveno miškuose ir uolų kiaurymėse, jie ranskose nuolat nešėsi kuokas ir padėrėsim akimis vis žvelgė į maitintojų žemę. Tai dėjosi labai seniai — mūsų era dar nebuvo prasidėjusi.

Žmogus atsirado tik tada, kai jis išėjo iš miško ir, užvertęs galvą, pamatė žvaigždes. Šio pastarojo sakinio jokiam evoliucijos vadovėlyje nėra. Stanislovo galvon toji mintis šovė visai netikėtai, gulint Mrs. Bernot palėpėje, kuria jis jau penkeri metai pusdykiai naudojasi.

Palėpės lango išpjoja aprėpusi nuoga saka, o už jos mėlynuoja begalinis eteris. Ne, žvaigždžių nematyti, tik skaidri padangė. Bet šiandien Kūčių popietė: ji neša Stanislovą į dausus. Jis tjo niūriame viengungio guolyje, o minčių ratas anapus erdvų, žvaigždynuose.

Kolumbas, zuredamas į žvaigždes, Ameriką atrado, astronautai ir jas skrieja tūkstantiniu greičiu, turi ir aš pakilti! Visi nesvarbu, jog palėpė — nyki, o Stanislovas — tik valkata.

Iš apatinio buto smelkia kalėdinės giesmės ir jos Stasį gaudina. Šuns gyvenimas, argi taip galima? Karčiamos, slampinėjimas šiukšligatviais, atsiktinis darbas už kelis nusudusius dolerius...

Sažinė dirgina stiprėjanciu graustiniu, ir pagaliau Stasys neišlaiko. Pašoka iš lovos, skubiai rengiasi ir, pribėgęs prie senos spintos, atveria duris visu platumu. Pertvarų ketvirtiniai pilni, lyg kokioje kraituvoje, marškiniai, nertinukai, staltiesės, žvilgantys moteriškos, kalnas įvairiausių prankių... Minutėi graudulys dingsta, Stasys selmiškai nusišypus ir braukia

ranka per gražių, pūkuotų audinių stirtą. Geri rankšluočiai, importuoti, — bent po dolerį turi gauti.

Akimis nušoka į kitą spintos kertę, kur suversta visa krūva megztukų. Žvilgnis staiga keičiasi, rūgštėja, o rankos skėteriojasi ir verčia margus vilnų raštus.

— Velnio boba, vėl mane apvogė. Patį geriausių megztukų!

Bet ūmai Stanislovas rimitėja, susigėsta; jį vėl apgaubia švenčių rimtis, ir šeiminkai atleidžia.

E, prasta moteris, ko gali iš jos tikėtis? Bet... prekyba su ja jau baigta! Taip negalima.

Ištraukęs iš palovio keletą didelių popierinių maišų, ima krauti į juos visą spintos turta. Manta įgyta viešai nesakomu būdu, ir Stasys dabar prisimena visa tai su tikru atgailautojo virpesiu. Kas nuo kiemo virvės nukabinta, kas iš pravoro garažo praeinant nunešta, o anas margas užtiesalas — praėjusios vasaros paplūdimio vizito prisiminimas.

Prikėmė net keturis maišus, sumezga į didelį ryšulį ir apsiirngęs leidžiasi laiptais žemyn. Tyliai, kad Mrs. Bernot neišgirstų. Prikibs vėl, tai ir teisingas, derėkis. O jį tik centus duoda net ir už geriausių prekę.

Stasys piktaai nusispjauja. Tik šį kartą ne dėl Mrs. Bernot šykštumo, bet dėl savo nešvarių minčių, vėl grįžtančių atgal. Baigta, viskas baigta — jokių vagysčių daugiau!

Galėčiau visa tai klebonui atiduoti, tegu išdalija vargšams. Bet anas paklaus: iš kur? Gal nunešti į prieglaudą?

Ne, dar nei pats nesugalvoja, kur? Nuo Mrs. Bernot jis vis tiek neišsuka, nes jos buto duryse visad plauko storio plyšelis. Duryse staiga veriasi, suvelta galva kyštelė laukan ir sveikina ant laiptų sustingusiu nuomininką.

— Oho, — išspūčia akys, pamačius Stasį su ryšuliu, — gerą užsakymą gavai!

Prakeikta slapukė, visada kiša nosį ne į savo reikalus. Ir tokiu momentu, kai jis

pasmerkęs ne tik save, bet ir visus nenaudėlius, kurių pulkan yra įrikiavęs ir savo šeiminkinke.

— Šventės, užgimimas, — Stasys net nustumba savo patos. — Nešu atiduoti... — sutrikimo sekundė, bet išsigelbėjimo mintis staiga šauna pasamonen visu aiškumu:

— Našlaityni! Jų dėžė naujai padėta prie didžiosios gatvės!

Taip, tikrai tenai. Vyras raudonais švarkais praėjusią savaitę ten atvežė ir prirakinio prie stulpų.

Tvirčiau suima maišus ir drąsiai prasišpraudžia pro nustebusią Mrs. Bernot.

Tikriausiai boba netiki, — toks įtarus žvilgnis iš padilbu.

Gatvėje pradėję snigioti, lengvos skraidulės krinta ant Stanislovo blakstienų, tirpsta ir rieda skruostu. Tartum sniego ašara. Pro šalį skuba baltai apkritusios krybelės, veidai išsišiepę džiaugsmu. Nuotaikos pagautas, Stasys net pasisveikina su keliais nepažįstamaisiais. Ir atsakyma išgirsta: tikros šventės!

Kai suverčia maišus prieglaudos dėžė — pats pirmasis, jį dar tuščia — net filosofuoti pradeda. Jūs, dvasios skurdžiai, perkate blizgčius savo malonumui, o aš teikiu džiaugsmą kitiems. Daug kilnių žmonijos principų remiasi šalpa...

Net nepajunta, nuskrėdes fantazijos pasaulin, o kai grįžta į realybę, žiūri, kad jau nuklampojęs net keletą skersgatvių. Languose žvilga sidabro eglės, namų prielaidčius užgožusios didžiulės plastinės žvakės, — Stanislovas stebi išsižiojęs. Tiek jau nutekėjo Kalėdų, o jis to šventinio mirazo, rodo, niekad anksčiau nebuvo pastebėjęs.

Prie kertinio dviaukščio pūpo išsiskėtė sniego senis. Sviežiai sulipdytas, net takai dar nespėję apsnigti, kur gniūžtės nurintintos. Žiūri Stasys į trijų baltų rutulių bokštą ir galvoja. Kitu atveju būtų paspyręs ir karčiai nusijuokęs, bet dabar skruostas šviečia džiaugsmo raukšlele,

akys tria baltus pūpsnius ir mezga slaptą mintį. Kairioji ranka žvejoja tinkamo gabalo: koks čia senis be nosies, be akių... O kisenės dugne kaip tik ir guli cigaras, net neišvyniotas. Stasys skubiai lukštena ir spaudžia jį į besmegenio veidą. Pirštai apčiuopia dar keletą nuobirų, ir netrukus baltoji statula atgyja: pūpo dvi akys, degtukų dėžutės nosis ir rūksta tikras cigaras! Stasį pagauja tokia nepaprasta žaismo nuotaika, kad jis ir savo šaliką nusijuosęs apsuka aplink sniegulio kaklą. Išsismaginęs net negirdi, kaip sužvegia dviaukščio viršutinis langas, per rėmą sveriasi moters pečiai ir rūstus veidas.

— Ar nesigėdini? — jos balse ir pyktis, ir panieka.

Stasys nesupranta, kodėl?

— Šventės, puošiu vaikams besmegenį, — jis net akių nepakelia įsigilinęs.

— Pasitraukite, arba pašauksiu policiją! — antraukštė kone spiegia. — Vaikų žaidimą griauti!

Jis nori aiškintis, bet tuoj pat numoja ranka ir klampoja į šalį. Negaila Stasiui savo dovanėlių sniego seniai, tik kad tokia graži švenčių pradžia pasidarė grubi.

Keisti žmonės, nežino, kaip džiaugtis. Bet vaikams patiks. Tikra cigaro nosis, ir kaklas aprištas.

Prie kampo jis dar kartą atsuka, bet tuoj pat grįžtasi atgal: lango kvadrato sustingusi statula tesbepsanti jį.

Vėjo gūsis užneša eglų kvapą, ir Stanisloviui dingteli kita mintis: gėlininkas! Dar nei prieš savaitę anas siūlė darbą savo kieme — pats eglų pirkimo įkarštis.

Paspartina žingsnį ir tuoj atsiduria gėlininkystėje. Tarpvartėje pypkuoja šeiminkas, o moterų ir vaikų žingsnis, inkeš eglaičių tankynėn, renkasi, matuoja ir švaisstosi, net sniegulės spurdi.

— Ar tebereikia darbininko? — Stasys kreipiasi be jokios įžangos, — aš pasiruošęs, kad ir tuoj pat.

— Aišku, reikia, — šeiminkas pasitempia jį į šoną, — matai, kiek

pasivėlavusių pirkėjų. Ateina Valentino diena, paskui Velykos, kapinių puošimas... Visus metus gali dirbti.

Juodu įremia pečius lentinėn pastogėn, šeiminkas aiškina eglaičių kainas, o Stasys pareigingai seka jo rankų mostus ir skubiai beriamus žodžius. Iš džiaugsmo kainoraštis akimirkomis nublanksta vaikų krykštavime, sutirpsta šeiminko balsas, nes Stasį kutena malonus kvaitulys.

Štai, koks pasiryžimas ir permaina: aš nebe valkata, o dirbant!

Jis atsilapoja apsiaustu. — taip, kaip šeiminkas, kad švarko kisenė būtų paranki pinigams brukti, nusmaukia pakausin skrybėlę ir pasirošia žengti pirkėjų spūstin.

Prie plačiašakės eglės stovi moteris. Užlauztas galvą viršūnėn, vertina medį ir šypsoi. Auka nužūrėta, ir Stasys skubiai artinasi prie pirkėjos: jos šypsnys beveik užtikrina pirkinį. Bet pirkėja, pajutusi žingsnius, atsisuka, jos veidas vienu akimoiu pasikeičia į nuostabą, ir pirkinį ji jau pamiršus.

— Stanislovi, ką tu čia darai? — žodžiai netikėti ir nesmagūs.

— Keistas klausimas, ponai... — pavardė tupi ant liežuvio galo, bet Stasys negali prisiminti. Tik veidas jam baisiai žinomas, o jame glūdi kažkoks nemalonus prisiminimas. — Dirbu čia, ponai. Visi dirbame šiame įkarštyje. Tas medelis puikus ir tik septyni doleriai.

Jis pėrba žvilgsniu lieknąją eglutę, net ranka pamoja, bet jaučia, kad pirkėjos akys jį svilina. Stasio mintys lekia panamiais, spraudžia šią moteriškę ir tarpvartę, ieško jos parke, tikrina savo šeiminkės draugių kadra, — pasamonejė jokio atgarsio. Ir ko ji taip įžiliai vėpso?

— Mes eglutes ir į namus pristatome, — Stasys bando naują kalbą, — koks jūsų adresas?

— Tikrai čia dirbi? — jį žodžius išstėsia su juntama pašaipta ir taip garsiai, kad net šeiminkas pasisuka juodvėjų pusėn. —

Tuzinas (daugiau ar mažiau) šių metų gerųjų

Kalėdų švenčių proga periodikoje įprasta mesti žvilgsnį į besibaigiančių metų knygų derlių — jomis pasidžiaugti, jas trumpai priminti skaitytojams, tikintis, jog viena kita iš jų pateks į kalėdinių dovanų artimiesiems sąrašą. Čia atsirinkome tryliką, mums atrodančių, pačių geriausių 1985 metais išleistųjų lietuviškų knygų. Tas, kurio jau buvo šiuose puslapiuose recenzijos ar kitaip aptartos, apibūdiname cituojamais recenzentų komentarais.

Be abejo, išskirtinę vietą išleistųjų knygų lentynoje užima Broniaus Kviklio „Lietuvos bažnyčių“ serija, kurios penktojo tomo **Vilniaus arkivyskupija I** (Chicago: Lithuanian Library Press, 25 dol.) tik ką sulaukėm. Žvelgiant į daugiatomį Broniaus Kviklio veikalą, „reikia pabrėžti, kad tai nėra vien tik vizualiniai ar inventoriiniai bažnyčių aprašai. Tai yra labai šakotas ir daugiasluoksnis darbas, liečiantis visos lietuvių tautos religinio gyvenimo raidą nuo istorinių laikų pradžios iki dabarties. Ir ta raida čia neatšvieta nuo tautinio samonėjimo kelio, nuo grynai istorinio vyksmo, nuo meno epochų architektūrinės ir kitokios įtakos, nuo grynai lietuviškų broūžų ieškojimo įvairiuose reiškinuose, stengiantis apimti jų visumą ir atskiras detales“. O penktasis „Lietuvos bažnyčių“ tomas, „skirtas išimtinai sostinės Vilniaus bažnyčioms ir visam šio miesto religiniam ir tautiniam fonui, ... šiandien yra būtinas mums visiems. Jeigu ankščiau galėjome turėti išskirtinių sentimentų tik savo vyskupijai, tai istorinės ir amžinosios mūsų sostinės arkivyskupijos atveju su ja yra įvairiopa sujungta visa Lietuva ir kiekvienas iš mūsų“.

Kita Lietuvos praeitį ir dabartį surišanti knyga, bet kurios kalba dar labiau vaizdinga, yra Algimanto Kezio fotografijų albumas **Lithuania through the Wall: Diary of a Ten-Day Visit to My Native Land** (Chicago: Loyola University Press, 15.95 dol.). Nuotraukomis iš Vilniaus, Kauno, Druskininkų, Rumšiškių, Trakų, Anykščių ir rašytojo Jono Bilino gimtinio Niūronių kaimo fotomenininkas Algimantas Kezys „šioje knygoje parodo savo kelionės išpušdžius, kuriuos trumpomis, bet labai taikliomis pastabomis paryškina ir nelie-

tuviams suprantamus padaro Kazys Almenas, parašęs knygos įvadą ir nuotraukų įprasminimą. Įprasminimą, nes Almenas nuotraukų turinį suriša su Lietuvos istorijos įvykiais, kraštovaizdžiu, žmonėmis, jų religingumu, darbštumu ir kūrybingumu. Be patoso ar pagiežos atvirai parodoma ir sovietinė realybė okupuotame krašte“.

Vilniaus arkivyskupija I

Sulaukėme ir nedidelio, bet itin svarbaus religijos filosofijos veikalą. Tai Antano Maceinos **Dievas ir laisvė** (Chicago: Aetides leidykla, 5 dol.). Knygoje autorius dėsto jo atstovaujama laisvės samprata, skleidžia laisvės vykdymą (nagrindamas laisvės ir būtinybės santykį, laisvę kaip žmogaus kenozę, Dievą ir laisvę, laisvės padėtį ryšium su ateizmu, blogiu ir kalte), užskleidžia išryškindamas Kristaus vaidmenį laisvės įprasminime. Knygute ypate svarbi, nes vargu ar yra kita egzistencinė problema ne tik mūsų asmeniškame, bet dar labiau viešame gyvenime, prie kurios esame linke prieiti taip prieštaraujantį sau patiems, kaip prie laisvės. Laisvės reikalaujame pavergtiesiems, tuo tarpu laisviems žmonėms ilgimės prievartos — smerkiame gyvenamų kraštų „per didelę laisvę“, laikydami ją kalta dėl visų negerovių, siekiame varžyti vieni kitų ne tik elgesi, bet ir ieškancią mintį, ir prasiiveržiantį mums nepriimtą jausmą. Tuo tarpu Antanas Maceina parodo, kaip radikaliai galima ir reikia suvokti laisvę. Žmogus yra pašauktas laisvei, pašauktas kurti kultūrą („čia laisvė pertvarko būtinybę, teikdama jai naują linkmę ir prasmę“, p. 49)

ir tuo pačiu kreipti visą sukurtą pasaulį į jo galutinį tikslą — Dievą. Tokiu būdu ši mūsų filosofo studija sudaro tartum kodą iki šiol taip įtaigiai vystytai jo ankstyvesnių veikalų žmogaus būties pasaulyje sklaidai. Ir šis trumpas Antano Maceinos žodis mums yra pakartojamas kvietimas į pilnutinį žmogišką gyvenimą, praregint, autoriaus pagalba, jo sąlygas ir jo prasmę.

Antanas Rubšys užbaigė savo veikalą **Raktas į Senąjį Testamentą**, išleisdamas trečiąjį jo tomą: **Tiltai ar sienos?** (Putnam, CT: Krikščionis gyvenime, 10 dol.). „Šiuo tomu kūrybingasis mūsų skriptūristas baigia prieš dešimt metų užsibrėžtą tikslą — duoti lietuvių visuomenei platų įvadą į visą Šventraštį“. Trečiasis šios studijos tomas, ir penktasis „Raktų“ į Šventąjį Raštą serijoje, skiriamas „tikėjimo kraščio, randamo Senojo Testamento knygoje, nagrinėjimui. Čia pro mūsų akis pravedamos ir antrojo Izajai įspūdingosios maldos ir išvalgos: Jahvės tarno, kunigiškiosios karalystės įvaizdžiai... Čia ir psalmėms skirta gana daug vietos, ir kūrybinėms novelėms — apsakymams apie Joną bangžuviu viduriuose, Jobą, Esterą, Juditą. Autorius čia gerai paaiškina ir pabrėžia, kad nereikia laikyti tų atpasakojimų istoriškais, bet tik istoriškoms novelėms. Šitai yra kaip tik šiuo metu biblijų studijų naujovo pusioje apraška, būtent netaikyti Šventraštyje randamų atpasakojimų istoriniams, bet istorinėms novelėms, kurių tikslas atskleisti, autoriaus žodžiais, Dievo užmojų žmonių istorijoje“. Autorius taipgi nušviečia „istorinę, geopolitinę ir religinę padėtį, taikliai panagrinėdamas vadinamąjį apokaliptinį broūžą pačiose vėliausiai užrašytose Senojo Testamento knygoje“. Užsklandoje autorius „susu-muoja pagrindinę mintį, kurią visu tritomu veikalų norėjo perteikti skaitytojui: **Senasis Testamentas yra tikėjimo istorija. Jo puslapiuose atsimenama ir aiškina ilgaamžė Sandoros bendrijos kelionė į ateitį... Senasis Testamentas alsuoja pašaukimu gyventi dabar. Dievo ateičiai jėga — susitikti tikėjimu su ateities prasme ir laime dabar. Todėl laukimas Senojo Testamento puslapiuose yra kūrimas — kuriama istorinė samonė... Puslapis po puslapio liudija, kad istorija turi išganymo tikslą ir tuo pačiu išganymo prasmę... Kun. prof. A. Rubšio Šventraštį nagrinėjantis „penktomasis“ yra neįkainai (Nukelta į 4 psl.)**

António Gedeão

Kalėdų diena

Šiandieną reikia būti geram. Šiandieną reikia ranka paglostyti vaikų veidus, kalbėti ir klausytis švelniai, su visais apsikabinti ir duoti dovanas.

Tą dieną reikia prisiminti kitus — vargšus — kenčiančiuosius, juos padrašinti, kad galėtų testuoti ir priimti savo vargą, atleisti mūsų priešinkams, netgi ir tiems, kurie to neverti, mąstyti apie mūsų gyvenimą, tokį trumpalaikį ir tokį rimtą.

Jaudina toks visuotinis broliškas. Paleidi radiją ir tuoj angelų choras, nelyginant tikrieji angelai, švelnia giesmė, smuikams ir gitaroms pritariant, nuotaikingai gieda Kūrėjui himną. Ir vos tik nutyla verksmingi šauksmai, kalbėtojas skelbia geriausią valymo priemonę.

Ir vėl giesmė užlieja Dangų ir Žemę, o patetiniam įkaršty balsai vis kyla. (Ar tamsta žinai, kada iš tikrųjų Kūdikėlis Jėzus gimė? Nebūk kvailas! Tučiuojau įsigyk gerą rankinį laikrodį.)

Vis sunkiau darosi vaikščioti prabangiom gatvėm. Visi stumdosi, dauginasi besijuokiančiais mostais. Visi dalyvauja džiaugsmuose kitų, lyg kad savuosiuose, ir pirštynuotom rankom atsiveikina draugus, toliėliau praeinančius.

Krautuvėse, vitrinų ir stiklinių spintų prabangoje, su taigiomis gero skonio prašmatnumais ir išradingumu, tūkstančių kilovatų intesyvioje šviesoje žėri gražūs ir nenaudingi metalo, stiklo ir keramikos daiktai.

Džiaugsmingam susijaudinime pasimetusios akys seka švytesių ir spalvų aistringą šaukimą. Ir lyg visa tai tiesiogiai mum teiktų pagarbą, lyg kad Dievas žiūrėtų į mus ir mus apipiltų laimimais ir malone.

Bacho oratorija užburia gatvių atmosferą. Jaučiama ore ryškėjanti permatoma išorė. Ir žmonės, netgi negalvodami, žengia į krautuves ir perka — Viešpačiui garbė! — tai, ko niekad nesvajoto pirkti.

Tačiau didžiausią laimę išgyvena mažieji. Tą šventą vakarą jų susijaudinimas yra toks, toks, toks, kad negali ramiai miegoti.

Kiekvienas vaikutis tą neiššią naktį praveria akutes pažūrėti, ir aušra jau prabudo.

Anksti ryteli, kelias iš lovelės, bėga į virtuvę vienais marškinėliais.

Ak! Ak! !!!!!!!!!!!!! Rytinės saulės švelnioje minkštybėje jo laukia Kūdikėlio Jėzaus staigmena.

Jėzus, malonusis Jėzus, gimęs prakartėje, atėjo padėti į Petriuko batuką mažą kulkosvaiduką.

Koks džiaugsmas viešpatavo tuose namuose per visą šventą dieną! Petriukas, strategiškai pasislėpęs už durų, visus šaudė negailestingom serijom, visus šaudė tarnaiteles kristi ant grindų lyg negyvas: ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta! Jau baigta! Ir prašė keltis, kad vėl galėtų užmušti. Ir netgi mama ir rimtas tėvelis bėgo ir virto kulky perverti.

Visuotinio broliško diena. Meilės, Taikos, Laimės. Svajonių ir Sėkmės diena — Kalėdų diena. Ramybė Žemėje geros valios žmonėms. Garbė Dievui Aukštybėse.

Išvertė Povilas Gaučys.

António Gedeão (g. 1906) — portugalų poetas, chemikas, gimnazijos mokytojas. Iškilęs kaip vienas rimčiausių ir originaliausių poetų šiandieninėje portugalų literatūroje. Originalia ir dramatiškai ironiška bei subtiliai ryškinamu jautrumu savo poezijoje jis išsako išdidžią pasaulio viziją, kur žmogaus trūkas ir asmeninė vienatvė vienas kita papildo, kad sukurtų tobulesnį ir nuodirdesni žmogiškumą. — P. G.

Dail. Ados Sutkuvienės piešinys Vydūno vardo jaunimo fondo išleistoje kalėdinių sveikinimų kortelėje.

Netikū. Ar tik ne taip pat, kaip man garažo stogą lopei?

Jau Stanislovas žino! Po pykpliais, — tuokart atsirado svarbesnių reikalų, ir stogo dengti jis nebaigė. Vasara, karščiai, gausi paežerė...

— Ir mašinėlė žolei pjauti iš garažo tada dingso, — ji drebia Stasiui į veidą, o šeimininkas jau bestovys šalia ir beklaušas. Kiaulystė!

Išsigalvoja boba, — nori jis sušukti, bet staiga prisimena savo kalėdinį ryžtą ir ramiai pasako:

— Ji tos eglės tikriausiai nenori; einu prie kitų pirkėjų.

Šeimininkas susigūžia, dėbėti į juos abu, paskui nusisukęs ištaria:

— Nereikia, susitvarkysiu vienas. Pirkėjų spstis jau praėjo.

Ir nueina. O žmonių tokia daugybė, kad vos gali prisprasauti.

Stanislovas smunka iš gėlininkystės ir su gatvės klegesiu nuplaukia tolyn. Be jokio tikslo ir truputį paniuręs: jo kalėdinis pasiryžimas nesušvinta net mažiausia vilties prošvaiste.

Jau kelintą kartą prisipažįsta, kad buvo vaikata, bet kodėl tas visas negandas išplaukia kaip tik dabar, kai pasiryžta eiti tiesiu keliu? Ir dar Kalėdų išvakarėse!

Padangė visai nupilkėjus, automobiliai jau skrodžia su šviesomis, ir jų spindesys šokinėjančios snaigės Stasį dar labiau sugraudina.

Didelis kalėdinis sujudimas, o niekas nenori ištiesti rankos. Snaigės, o kita akimirka — purvas. Viskas tik purvas.

Stanislovo filosofijai pritarinama, žlungsi po kojomis sniego košė, tiksta ant kelnų, palikdama šlapius purvo dryžius.

Šiai dienai gana, — jis staiga randa išeičių. Rytoj Kalėdos, gal ir žmonės bus malonesni.

Stasio pirštai slysta kišenės dugnu ir skaičiuoja. Keturi sidabriniai, — kūčių stikliui užteks.

Jis sutankina žingsnį, kerta tiesiai per automobilių aikštelę ir netrukus išdygsta

prieš kasdieninių savo apvaikščiųjų pabaigą — Čarlio karčiamą.

Siaurame užego lange linkčioja elektrinis senis, su kiekvienu tūptelėjimu išleisdamas pro lūpą baltą dūmų kamuolėlį. Virš jo galvos balzganas neonas blykčioja ir skelbia: Merry Xmas!

— Sveikas, Stenli, kaip laikaisi? — karčianninkas garsiai atpla įprastinę frazę, kurią tuoj seka tylus, vaizbūniškas: — ką gersi?

— Kasdieninį, — Stanislovas pažeria ant stalo tris sidabrinukus, apžergia kėdę, o akys nušauna į tolimąjį kėrtę, kur du žaliūkai veda garsų pokalbį.

Anie pasinerę į praeities nuotyki, kurį dabar atkuria plačiais rankų mostais, smagiais nusikeiksnėjimais ir vikriu stiklelio kilstelėjimu. Tikra švenčių nuotaika. Šeimininkas rūpestingai pilsto, o tuščiais tarpais trina rankšluosčiu barą,

kuris ir taip jau blizga kaip stiklas. Naujojo kliento pusėn, įmetęs pinigą kason, jis net neatsisuka.

Gatvėje visai sutemę. Stasio akys, jau daug kartų apibėgusios visus karčiamos kampus, dabar panirusios į lango ketvirtainį, kuriame be perstojo linkčioja manekenas ir pučia baltą dūmą. Minčių sūkuryje viskas virsta neaiškion makalynėn, ir Stasį maudžia liūdnošios godos.

Jis — nematomas žmogus. O kurie ir pastebėjo, nepatikėjo šventiniui jo pasiryžimu. Užegoje vyliši atsigausti, atsikratyti dienos klajonių slogučių, bet dabar jaučiasi vienišesnis, negu pirkėjų grūstyje.

Triukšmingoji vienuoma darosi nepakeliama, ir Stanislovas slaugia nuo kėdės žemyn. Vikriu judesiu supila burbono stiklėlį, apniauzia nugertąjį alaus bokalą ir žengia prie linksmųjų gėrėjų. Ir jis žino panašų nuotyki, net tinkamesnį, —

Marquette parkas žiema.

Nuotrauka Stasio Zilevičiaus

Dainos sparnais, emocijų stygomis

Evos Tamulėnaitės rečitalis gruodžio 1 d. Jaunimo centre atnešė kažką naujo net keliais atžvilgiais.

Pirmiausia — pati Eva. Ši lietuvių auditorijai dar niekad anksčiau nedainavusi solistė yra spėjusi ne tik užsirekomenduoti, bet ir įsitvirtinti Europos operinėje scenoje. Užtat tikėjomės neapilnės muzikinės pajėgos, ir neapsivylėme.

Antra, kadangi solistė meniškai suformavo, ne lietuviškai mokytojai ir ne lietuviškoji muzikos tradicija bei aplinka, jos pasirinktos programos lietuviškoji dalis praskambėjo nelauktai ir neįprastai. Išgirdome seniai žinomas dainas naujuose rūboose.

Trečia, itin margoji programoj, atliktoji penkiomis kalbomis, iš kitų išsiskyrė du estiški gabalai ir penkios Kurt Weill dainos, dėl kurių vienu (Jaunimo centre dar niekad negirdėtų ir turbūt niekad nebegirdėsimų) būtų apsimokėję į šį koncertą atsilankyti.

Su pirmuoju išėjimu afro šukuosena pasipuošusi Eva Tamulėnaitė užėmė jaukią, neformalią pozą, ieškodama su publika intymaus kontakto. Publika atsiliepė; kontaktas buvo užmegztas ir išliko iki programos galo.

Rečitalis prasidėjo šešiomis lietuviškomis dainomis — trimis kompozitorių harmonizuotomis liaudies (A. Kačanausko „Kad aš našlaitė“ ir V. Jakubėno „Plaukia antelė“ bei „Tėvas su močiute savo“) ir trimis originaliomis (K.V. Banaičio „Obelų žiedai“, K. Kavecko „Na, tai kas“ ir V. Jakubėno „Gėlės iš šieno“). Dainininkė parodė, kad kone kiekviena iš tų dainų turi bent du veidus,

Raminta Lampsatyte-Kollars ir Eva Tamulėnaitė po „Margučio“ koncerto 1985 m. gruodžio mėn. 1 d. Jaunimo centre, Chicagoje. Nuotrauka A. Šluto

vienu įprastinį, mums gerai pažįstamą, kita — jos pačios atrasta, dar nematyta. Štai kad ir pirmoji — našlaitė rauda. Juk tai subtilaus sielvarto sklindina aimana? Taip, tokia ji mums dažniausiai perteikiama, tačiau Tamulėnaitė parodė, jog našlaitėlės likimą galima ne vien priimti švelniu liūdesiu, bet ir atmesti

švento pykčio, metafizinio protesto išdidumu. Arba gėlės iš šieno. Tai mergaičiukės gudrybė sužinoti mylimo bernelio nuomonę? Taigi; tik Tamulėnaitės greito tempo interpretacijoje mergaičiukė pavirtusi į energingą, valingą moterį, kuri, galime būti tikri, neigiamo atsakymo atveju lūpėlės netimpčios ir į to

bernelio pusę nebežiūrės, o greičiau pasieškos kito.

(Kokį kontrastą dramatišką, rupioji Tamulėnaitė sudarė vakarą prieš tai Mokslo ir kūrybos simpoziumo pokylyje pasirodžiusiai Audronei Simonaitytei-Gaižiūnienėi, išdainavusiai iki paskutinio gestantio morendo visą mūsų dainų švelnučiausią lyryzmą...)

Dėl to visai natūralu, kad Tamulėnaitėi taip arti širdies — Kurt Weill dainos. Šis 1900 m. Vokietijoje gimęs ir 1950 m. Amerikoje miręs kompozitorius, garsiosios „Dreigroschenoper“ autorius, savo pikareskiška, melodiniu požiūriu labai įsimintina kūryba reišė laikotarpio Vakarų pasaulio žmogų būdingas socialinio protesto, egzistencialistinės orientacijos nuotaikas. Klausydamiės Tamulėnaitės, čia negalėjome neprisiminti Edith Piaf: abidvi viena kitai giminingos ne tik balso spalva, bet ir vokališkai kūrinių atlikimo maniera.

Jei Kurt Weill dainos laikosi ant briaunos tarp vadinaimosios „rimtosios“ ir „populiariosios“ muzikos, tai Cole Porter, Jerome Kern ir John Kander veikalų ištraukos, kurių Tamulėnaitė padainavo net keturis, yra jau aiški „estrada“. Bet ir vėl — tai pačios estrados aukštumas, kuriomis paskrajoti ne gėda ir rimčiausiai operos dainininkė. Solistė čia lengvai šokinėjo nuo Porter džiugaujančios meilės dainos „So in love“ per Kern svajingą, jausmingai negrįšką „Can't help lovin' that man“ ir Porter frivolišką „It's de-lovely“ iki Kander beveik pakilaus kulminacinio „Kabareto“.

O Bizet opera „Carmen“ — tai jau rimta muzika, ar ne? Bet kaip tos dvi Carmen para-

dinės arijos (Habenera ir Seguidilla) tiko į bendrą „lengvosios“ muzikos puokštę!

(Atrodo, kad tas muzikinis savaitgališ Chicagoje taip ir pasižymėjo ne vien kontrastais, bet ir įprastinių ribų išstipimu. Dvi dienas prieš Tamulėnaitės koncertą toje pačioje Jaunimo centro salėje klausėmės skvarbiai skambių Giedros Gudauskienės kūrinių, kurių, kaip ir Weill, taip pat švariai neįrūšiuoti nei į rimtą, nei į pramoginį žanrą.)

Evos Tamulėnaitės koncerto didžiausias pasiekimas — estiškas „Tuljak“, kurį artistė ir išdainavo, ir sukalbėjo, ir sušoko, ir išvaindino. Šis pašėlęs laudies šokis — daina publikai taip patiko, kad ji išreikalavo bisu. Bet šių eilučių autoriui būtų norėjusi antrą kartą išgirsti taip pat ir Juri Mandre dainą „Samb-lane katus“, alsuojančią baltišku šiaurės naktų tylia (ir artima) begalybe.

Kokia vis dėlto plati Evos Tamulėnaitės perduotų nuotaukų skalė — nuo Kurt Weill sunkiai pergyvento meilės netekimo („Wo sind die Traenen von gestern abend, wo ist der Schnee vom vergangenem Jahr?“) iki estų šokio nerūpestingo dūksmo! Ir kokia visas nuotaikas atitinkanti jos sceninė laikysena! Ir koks gražus, ploniniu žvilgesiu švytintis jos mecosoprano balsas!

Ir kokia puiki, kiekvieną jos žingsnį atliepanti akompaniatorė — Raminta Lampsatyte-Kollars! Solistė su pianiste sudarė vieną nedalomą, muzikiniu entuziazmu sparnais siūbuojantį vienetą, kurio net ir grynai fizine išvaizda negalėjai pakankamai atsigrožėti.

Mykolas Druga

Galerijoje (Locust Valley, New York) nuo gruodžio 7 iki sausio 4 dienos vyks amerikietiškas dainininkės Judith Russell tapybos paroda. Parodos atidarymas buvo gruodžio 7 d., šeštadienį, nuo 1 iki 5 val. p.p. Judith Russell yra amerikietiškojo liaudies meno atstovė, kurios kūryboje gausu idiliško Amerikos miesto ar miestelio gyvenimo vaizdų.

romanas... Intriga pinama nuosekliai, sklandžiai, su retrospekciniais intarpais. Romano rėmai: Magdalenos mirties agonija ligoninėje, sąmonės srautu grįžtant į praetį. Pasakojimas pirmuoju asmeniu skamba kaip išpažintis, daranti aliuziją į Marijos Magdalenos biblinį nuopuolį. Romano stilius „nekomplikuotas, paprastas, be puosmenų, lakoniškas. Sakinys ir monologai sklandūs. Romano spalvingumui įpjinta ir švelnaus humoru“. Skaitytojai, „ypač vyresnio amžiaus, Tomo ar Magdalenos portretuose ras ir savo pačių atspindį“.

Dešimties pasakojimų rinkinys. Česlovo Grincevičiaus naujoji knyga Vidudienio varpai (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 6 dol.), „patrauks skaitytoja ne tik įvairia tematika, elegantišku stiliumi, bet galbūt labiausiai autoriaus sugebėjimu žaismingai kalbėti apie svarbius dalykus — tokiu būdu žmogiška, o ypač lietuviška patirtis integruojama į vieną skvarbų, bet šiltą, rašytojui būdingą meninį žvilgsnį į pasaulį“. Svarbiausią knygos dalį sudaro „tos apysakos, kuriose autorius atpasakoja Lietuvos okupaciją, bandydamas skaitytojams atkurti tų laikų buitumą“. Pavyzdžiui, pasakojime „Tyliauki rožė“ pabrėžtas žiedas atstovauja ir visiems šios knygos pasakojimams — jis „liudija nemirtingą meilę, ištikimybę ir galop, pergale. Nors viskas atrodo beviltiška, kas nors išlieka“. Česlovas Grincevičius randa žodžius vienos lietuvių tautos generacijos „skriaudoms apsaptyti, tiems įvykiams atpasakoti tokiu būdu, kad jie būtų dalis tautos palikimo. Stilius vaizdus, kartais liaudiškas tonas sentimentalus, skaudus: įvykiai apibendrinti, kad apimtų visas lietuvių šeimoms, tų įvykių palieštas, visus kaimus ir miestus, jų pakeistus“. Ši Česlovo Grincevičiaus knyga seniai laukta, nes joje vykdoma rašytojų galbūt svarbiausia paskirtis — įgalinti savąją bendruomenę apvaldyti, integruoti ir išsaugoti tų patirtį, prie kurios tik menas ir tikėjimas drįsta prieiti.

Literatūros istorijos ir kritikos studijos rečiau pasitaiko mūsų knygų leidyboje. O šiais metais išleisti net du svarūs literatūriniai temom straipsnių rinkiniai, įnešantys kai kurių šviežių perspektyvų, padedančių plačiau ir giliau suprasti pasaulinės literatūros procesą ir lietuvių vietą jame. „Literatūros mokslas yra mano profesija, iš kurios štai jau kelinti metai valgau duoną ir išvijoje“ — sako Tomas Venclova įvade savo dvidešimt penkių straipsnių rinkiniui Tekstai apie tekstus (Chicago: Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas, 10 dol.). Knyga dalyta į dvi dalis: liuanistika ir straipsniai apie kitų kalbų literatūras. Temų skalė labai plati: erdvė ir laikas Kristijono Donelaičio „Metuose“, Maironis, Jurgis Baltrušaitis, Trečias frontas, Antanas Jasmantas, žaidimas su cenzoriumi, Josef Brodski, Virginia Woolf, Česlovas Milozs, James Joyce, Prosper Merimee.

Tomo Venclovos įtvalgos visada skvarbios, o žodis taiklus ir šmaikštus. Štai straipsnyje apie Maironį jis kalba apie literatūros kontroliuotojus: „O vis dėlto nedėkingas sovietologo darbas. Nusibosta sekti veržlių priverzimus ir atleidimus. Nusibosta bukapatros formulės, guminiai žodžiai apie „pažangių ir reakcinių tendencijų“ mišinį (lyg Mairo-

nis, kaip ir kiekvienas rimtas rašytojas, nebūtų organiška visu-

ma, kurioje kiekvienas dėmuo yra visų kitų nulemtas ir su visais kitais susijęs). Jau ne nuobodį, bet šaltą panieką kelia nesibaigiantys cenzūros menetai: Jaunąją Lietuvą dabar galima praleisti, Rasinių Magdės dar negalima, rytoj gal ir Jaunąją Lietuvą uždrausime, bet gali atsitikti, kad praleisime ką nors iš religinių eilių...“ (p. 43). Savo straipsnių apie pasaulinės literatūros vertimus Lietuvoje jis baigia taip: „Gležtinė uždanga, žinoma, skeldėja, ir to proceso, kaip ir gamtos proceso, neįmanoma sustabdyti. Ateis toks laikas, kada ji visai subyrės. Šių dienų pasaulyje informacijos varžymas yra anachroniškas ir palaipsniui darosi neįmanomas. Kaip tik čia ir slypi didžiausioji tarybinės sistemos silpnybė. Tačiau uždanga vis dar lopoma, ir juo labiau vertintinos kultūrininkų pastangos tuos lopus bent iš dalies nuplėšti. Pastangos duoda vaisių, nes lietuvių kultūra nėra smukusi ligi daugumos kitų respublikų lygio. O kai ką derėtų padaryti ir emigracijoje. Čionykštieji literatūrai galėtų priklausyti ne vien originalios knygos, bet ir, sakysime, Orwell'o ar Solženicino vertimai. Jie be abejonės pasiektų ir Lietuvą“ (p. 118).

Nuo Goethe iki Wiechert, nuo keturioliktą šimtmečio poeto Schondoch iki Johannes Bobrowski — tai plati literatūrinė panorama, kurią apžvelgia Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis knygoje Lietuva pasaulinėje literatūroje (Chicago: Lituuanistikos tyrimų ir studijų centras, 8 dol.). Tai straipsnių rinkinys, kuris skaitytojui supažindins su devynių tautų autoriais, kurių darbuose rasta lietuviškos tematikos. Didžiąją knygos dalį sudaro straipsniai apie vokiškai rašiusius autorius, jų tarpe kelis, kurie rašė „pasienio“ arba „tėviškes“ veikalus. Tai savita vokiečiams literatūros forma (taip kaip anglams savitas detektyvinio romano žanras). Ji gyva ir šiuo metu — pavyzdžiui, dabartinio vokiečių rašytojo Arno Surminski tematika nuolat rįsasi su Rytprūsiais, o jo romanuose apstu ir lietuvių veikėjų („Jokennen“) romane tai lietuvis arklis).

Ką Goethe galvojo apie lietuvių liaudies kūrybą? „Reikšminga tai, kaip Goethe žiūrėjo į dainas ryšium su pačia lietuvių tauta. Jį ypač domino batarpiškas dainų priklausomumas nuo liaudies, kuri daug artimesnė gamtai, negu išmokslingas kūrėjas. Natūralingai lietuvių liaudies poeziją Goethe labiau vertino, negu meninę individualinę kūrybą. Gamtos poezijoje slypi ta magiška jėga, kuri sugeba duoti gyvybės silpantčiai individualinei kūrybai. Goethe į lietuvių dainas žiūrėjo kaip į tokią magišką jėgą“ (p. 67). Šešplaukis skaitytojui informuoja, parodo, kas slypi užkulysiu, o tai kartais atveda nuo susimąstymo ir prie šviesos: „Istorija su netikruoju Demetriju bus išskretusi vieną tų savo pokštų, kai ir rašytojui mažai bepališka vietos idėjai ir reikia skaitytis su aklikaiviška gyvenimo tikrove“ (p. 80).

Visas čia suminėtas knygas galima gauti „Draugo“ knygyne, 4545 West 63rd Street, Chicago, IL 60629, išskyrus Jono Meko Žvilgsniai, 1970-1982, kuri gausi iš „Zvilgsnių“, 491 Broadway, New York, NY 10012.

Tuzinas šių metų gerųjų

(Atkelta iš 3 psl.)

nojamas turtas... enciklopedinio masto kūrinių, gausia literatūra, naujausiu tyrimų rezultatais praturtinti ir lakia, retai vartojamais žodžiais papuosta lietuvių kalba išdailinti perla“.

Iš grožinės literatūros daugiausia vertingų kūrinių šiais metais (o gal ir kiekvienais?) susilaukėme iš mūsų poetų. Visų pirma tai Alfonso Nykos-Niliūno naujausias eilėraščių rinkinys Žiemos teologija (Chicago: Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas, 8 dol.). Knyga buvo pažymėta Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos premija. Alfonso Nykos-Niliūno kūryboje randame „mūsų poezijos egzistencinių gelmių atskleidimą, lietuviškojo peizažo bei lietuviškųjų įvaidžių supynimą su europinės kultūros iškiliausiomis apraiškomis ir pirmą kartą plati eilėraščių bangavimą, tolydžio virstantį labai kondensuotos formos vis trumpėjanti ir tobulu poetiniu išsiskyrimu“. Apibūdinant Alfonso Nykos-Niliūno poeziją kaip filosofinę, reikia pabrėžti, jog jo poezijos „logika yra sapno, jausmo, svajonės fantazijos logika, kurioje visi prieštaravimai nesikerta, o sueina į vieną; kur tampa galimos visos negalimybės; kurioje tikrovė atsispindi, perėjus per magišką vaizduotės veidrodį, ir dėl to tik tikresnė, kurioje visa, kas prarasta, kas praėjo — tėvynė, vaikystė, gimtasis peizažas, namai, žmonės — yra tikrai atrasta, gyva, plasta nepraeinančia dabartimi. Tai naujas pasaulis, pastatytas iš labiausiai efemeriškos medžiagos — žodžio — ir todėl nebesugriauzamas“.

Kuklios išvaizdos, alyviniai žalsvos spalvos popieriniai viršeliai knygotė — tai Jono Meko eilėraščių rinkinys Dienoraščiai, 1970-1982 (New York: Žvilgsniai, kaina nepažymėta). Popieriaus lankai ne vienodos spalvos — spaustuvė, atrodo, naudojo tokį popierių, kokį turėjo. Poezijos mėgėjai turėtų skubėti knygotę įsigyti, nes čia labai gerų metų Mekas. Rinkinio sudaro 76 eilėraščiai, be pavadinimų, iš eilės sunumeruoti. Kai kurie eilėraščiai paduodami keliais variantais

(o gal visą rinkinį reikėtų laikyti vienu eilėraščiu, kuriame atsikartoja girdėtos melodijos). Kūriniai primena Mozarto muziką, kurioje ir labai juodos mintys išreiškiamos žaismingomis frazėmis. Poetas gali būti labai taupus:

užnuodyta virpa, aikštelioje žemė (15),

bet gali būti ir įtaigiai netaupus, pvz., kataloguodamas tikrinius vardus, tos pačios struktūros posmu antrai išsakydamas eilėraščio turinį (66). Nestebėtina todėl, kad daugelis eilėraščių parašyti liaudies dainių kalba ir sintakse, su joms būdingom elipsėmis iš vienos pusės, ir kartose na bei paralelizmu iš kitos (pvz., 64, 53, 34, 24). Iš vis gramatikos čia yra pats pagrindinis poeinis įrankis ir tuo pačiu įkvėpimo šaltinis, kartais netgi tematiškai: pvz., ji įvardijama prašyme „O, lykt, lietūs, ant / ištroškusių, išdegusių žodžių lūpu, / gramatikos“ (55), o kitur asmenuojamas žodis „išsilaikyti“ (65), išsakant laiko ir savo bendralaikį tragizmą. Taipgi matyti ir kita gambiai išnaudojama poetinė priemonė — leisti panašių garsų žodžiams susisaukti prasmėmis arba vienam žodžiui iškart rodyti į savo keleriopą prasmę. Vieni iš stipriausiai skaitytojų paveikiančių eilėraščių yra tie, kurie ramiu, prislopintu balsu išsako savos kartos motyvą:

Aš išmokau geografijos iš haro žemėlapiu. Aš supratau žmogaus anatomiją iš kronikų (28)

Bet nuosekliai Meko poezijos centre lieka pats žodis — joje „ant baldų knygos lankų palaidi žodžiai“ (43) prisipildo gyvybę, kartais saldžia, praeties prisiminimų galias žiebia (45), dažniau melancholiska, o neretai nenualdomai nerimą keliančia. Paskutiniam rinkinio eilėraštyje poetas kreipiasi į skaitytoją, klausdamas, ar ir jis yra ejęs šaltyste ir drėgmėj svetimom miesto

gatvėm „vienu vienas / su savo / lietuviškais žodžiais“ (76). Nors ir šlapias, bet mus visgi dengia šis „lietpalis“.

Australijoje gyvenanti poetė Aldona Veščūnaitė išleido antrą savo eilėraščių rinkinį Aidinčios upės (Chicago: Algimanto Mackaus knygos leidimo fondas, 7 dol.). Rinkinyje 51 eilėraštis. „Poetė įdomiau stazė, negu veiksma. Jos eilėraščiai — tylos akimirka po Graikijos saule, kuri viską išaiškina, dienovidžio tylos žerėjimas sodelyje. Daugelis eilėraščių tipografiškai įmantrūs, bet forma visuomet suldyta su turiniu ir galutinis efektas labai vykęs, pvz., „Įžengimas į baroką“:

tyla tamsoje, / tampa vos girdima, / perėjimas, / įžengimas / į baroką

iš lygių tonų / uždarų formų / oro bangom

į puošnias linijas, / turtingus pokalbius, / gestus

gros obojum auksinis oboistas, / pagreitins / skambesius.

Nesvetimas poetei ir patirtį parodijaujantis balsas, kuris, pvz., eilėraštyje „Laiškas“ paskutinėmis trimis eilutėmis atskleidžia savo paties ligi tol slėptą sužadėjimą... Aldonos Veščūnaitės eilėraščiai bus vertinami skaitytojų, geidžiančių sustoti ir nors akimirka į pačią mūsų būtį įsiklausyti“.

Nors ir ne visai nauja (ankstesnio poeto rinkinio Saulė kryžiuose antroji versija) Leonardo Andriekaus poezijos knyga Atmintis mane, Rūpintojėli (Brooklyn, NY: Pranciškoniai, 6 dol.) maloni akiai (dailiai išleista, Teleforo Valiaus grafika iliustruota), kaip ir poeto balsas, suskambantis eilėrašciais apie Kristų Rūpintojėlį — skaitytojo ausiai ir vaizduotei. Autoriaus žodžiais, per ilgą išvieto kelionę „poetinėje tikrovėje ir šaltyste ir drėgmėj svetimom miesto

milžinišką pavidalą, nelyginant Čiurlionio Rex, ir apėmė visą tautos išorę bei vidų, tarsi būtų ją tėviskai apkabinęs ar net savotiškai į ją įsikūnijęs... Dabar gi, žiūrint iš tolo į Lietuvą, graudu, kad po antrojo pasaulinio karo jos gamtovaizdis buvo pakeistas, religiniai kūrinių gamtoje nepageidaujami, Kristaus kentėjimai tautoje pastrinti. Taip pat graudu, kad tėvynėje ir už jos sienų dar nėra išpuoseletas Rūpintojėlio kultas. Šiame pavidale Kristus, toks būdingas bet artimas visai tautai, tebėra net benamis: tėvynės gamtoje nepageidaujamas, ir šventovės dar vis neįsileidžiamas. Tad bent šioje knygoje, lyg kokioje vienišoje kopytelėje, tegul gyvena Rūpintojėlis, mastydamas apie vargus ir širdgėlas“ (p. 8). Ir tiesa, kad Rūpintojėlio įvaidį, mūsų poezijon visiems laikams Vinco Mykoličio-Putino diedgtą (Putino eilėraščių paimtas kaip motto visam rinkiniui), Leonardas Andriekus savitai, kartais graudžiai, bet visada švelniai, su poetine šiluma vysto, plėtoja, taiko ir praeciū, ir dabarčiai. O svorį poetinė išraiška gauna iš tvirtai valdomos katalikiškos teologinės tradicijos, kaip matyti ir pirmame rinkinio eilėraštyje „Išikūnijimas“:

Ar mušė būgnais Tau perkūnijos, Ar žmogų meldė krikšto vėlės, —

Buvai į mūsų būgtį įsikūnijęs, / į giesmę cievverselio. . .

[būgtį, kurioje net ir akmuo dejavo,

Laukuos apdegintas žaibų. — Tas mūsų skausmas buvo Tavo Ir Tavo amžiais bus.

Naujoji Algirdo Landsbergio pjesė Vaikai gintaro rūmose (Chicago: Atetijos literatūros fondas, 7 dol.), kurios ypač pabaigoje „esama to drumsto švėytėjimo, panašaus į nuodingus opalo atšvaitus, to „karšto epochos ašaravimo“... žavi skaitytoją savo sensiskumu ir menine tiesa“. Dramos turinys „reto paprastumo. Į priemiestyje gyvenančių lietuvių koloniją atvykęs neseniai iki to nepesęs amerikiečių teatro režisierius. Tėvai įkinko jį dirbti su vietiniu jaunimėliu.

Atseit, atvykėliui tenka susidurti su nepažįstamo jam mentaliteto padarais, pralaužti jų apatią, įtikinti juos pasirinkto vaidint veikalų efektingumu. Tenka pagaliau įveikti nihilisto jų grupės vado — Tomo — destruktivius polinkius. O pastarojo agresyvumas dar labiau padidėja, kai Tomas, kuris melinasi Vilijai, pajunta režisieriaus asmenyje varžovą“. Landsbergis, „pasigavęs smulkų įvykį (panašų turbut būta visose išeivių kolonijose), ... sugeba tos trapios medžiagos pagalba atlikti įvairią įsiveijos kultūrinio gyvenimo analizę, [tikinančią, skvarbią“.

Pirmąjį savo romaną išleido Julija Švabaitė-Gylienė, laimėdama „Draugo“ romano 1984 metų konkursą su Stikliniais ramentais (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 9 dol.). Šis yra „bene pirmas tikrai feministinis romanas išeivijoje, paraštas moters rašytojos, nebe naujokės, bet dar pilnai neišrūškinusios savo talento belestistikoje. Tai naujas, nuosirdus ir tikras, nesukomplikuotas liečiamų visuomeninių problemų, savo nuotauka suristas su šeimos židinio romanas. Nuo pat pradžių iki galo paraleliai teka Magdalenos ir Tomo gyvenimai, vietomis susikirsdami savo „tėkėjime, vietomis visiškai keisdami kryptis. Jaunystė ir asmeniška meilė bei moters spinduliavimas ir aplinką yra pagrindinis tema“. Veiksmašis — alkoholizmas, viršūnė — žmogžudystė, atomazga — teismas ir veiksmo pasekmų priemimas pagrindinių veikėjų gyvenime. „Moteriškų pastabumų autorė gerai perteikia alkoholio charakterį... pateikia gilesnį žvilgsnį, komplikotesnį liguisto žmogaus kentėjimą ir savo aplinkos kankinimą bei grovimą, šiuo atveju, žmonos, vaikų ir Magdalenos tėvo“. Alkoholiko tragika išaštrinama kita romano tematinė gija — „vyro ir žmonos meninė konfrontacija. Dvasia jie abu yra menininkai. Jis rašytojas, o ji dailininkė, portretistė. Tomo žodžiais tarant, tapanti prastus paveikslus“. Apskritai paėmus „charakteriai įtikinantys, tikri. Siužetas tipingas tremtinių ir išeivių buičiai: bėgimas iš Lietuvos, karas, tremtis, įsikūrimas naujame krašte. Ta prasme etnis